

Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Robert M. Pirsig, *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance: An Inquiry into Values*

Copyright © 1974 by Robert M. Pirsig

Introduction copyright © 1984 by Robert M. Pirsig

Published by arrangement with HarperCollins Publishers, Inc.

All rights reserved

© 2013 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © iStockphoto.com/Hsin-We Hsu

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

PIRSIG, ROBERT M.

Zen și arta reparării motocicletei / Robert M. Pirsig; Bogdan Perdivară (trad. din lb. eng. de). – Iași: Polirom, 2013

ISBN print: 978-973-46-3641-9

ISBN ePub: 978-973-46-3808-6

ISBN PDF: 978-973-46-3809-3

I. Perdivară, Bogdan (trad.)

821.111(73)-31=135.1

Printed in ROMANIA

Robert M. Pirsig

Zen și arta
reparării motocicletei
O investigație asupra valorilor

Traducere din limba engleză
de Bogdan Perdivară

POLIROM
2013

Vântul ce coboară dintre zăpezile de pe creastă şuieră prelung împrejurul casei. Devine zgomotos și puternic, sperând parcă să ia casa pe sus, să ne ducă pe toți departe, în neant, lăsând canionul cum era cândva, însă casa rezistă și vântul pierе iarăși, înfrânt. Revine cu o izbitură ușoară din cealaltă parte, apoi suflă cu tărie dinspre partea noastră.

— Eu ascult încă vântul, zic, adăugând apoi: Cred că, după ce-o să plece soții Sutherland, o să mă cațăr cu Chris sus, de unde se pornește vântul. Cred că e vremea să arunce o privire mai atentă pe-acolo.

— Poți să începi chiar de-aici, spune DeWeese, și să te întorci în susul canionului. Nu-i nici un drum pe o rază de mai bine de-o sută de kilometri.

— Atunci de-aici pornim.

Mă bucur să văd din nou, ajuns în cameră, plapuma cea groasă. S-a făcut frig bine de-acum și-o să am nevoie de ea. Mă dezbrac iute și mă bag sub plapumă, unde-i cald, foarte cald, și mă gândesc îndelung la zăpezi veșnice, vânturi și la Cristofor Columb.

15

Vreo două zile John, Sylvia, Chris și cu mine trândăvim, stăm de vorbă, facem o excursie până la un vechi orașel minier, apoi e vremea ca John și Sylvia să se întoarcă acasă. Intrăm în Bozeman, dinspre canion de data asta, împreună pentru ultima oară.

Sylvia, în față, a întors a treia oară capul spre noi, ca să vadă, firește, dacă suntem în regulă. În ultimele două zile a fost foarte tăcută. Ieri mi-a aruncat o privire neliniștită, aproape înspăimântată. Își face prea multe griji pentru mine și Chris.

La un bar, în Bozeman, bem un ultim rând de beri, în timp ce discut despre traseele de întoarcere cu John. Rostim apoi banalități amabile – cât de bine a fost și că o să ne vedem iarăși curând – și e deodată foarte trist că trebuie să vorbim așa... ca niște cunoștințe oarecare.

Când ieșim iarăși în stradă, Sylvia se întoarce spre mine și Chris, șovăie puțin, apoi zice:

— Vă descurcați voi, n-am nici o grijă.

— Sigur că da, îi răspund.

Din nou aceeași privire înspăimântată.

John a pornit motocicleta și o așteaptă.

— Te cred, zic.

Îmi întoarce spatele și se suie în șa, în vreme ce John așteaptă o ocazie să intre în trafic.

— Ne vedem, zic.

Sylvia ne privește iarăși, de data asta cu o figură inexpressivă. John găsește o breșă și intră pe bandă. Apoi Sylvia ne face din mână, ca în filme. Chris și cu mine îi răspundem la fel. Motocicleta lor dispăre în mulțimea de mașini din afara statului, al căror șir îl privesc îndelung.

Mă uit la Chris și el se uită la mine. Nu spune nimic.

Ne petrecem dimineața stând mai întâi pe o bancă din parc marcată cu DOAR PENTRU VÂRSTNICI, ne luăm de mâncare și, la o benzinărie, schimbăm cauciucul și înlocuim zaua de prindere a lanțului. Zaua trebuie ajustată ca să se potrivească, așa că așteptăm și ne mai plimbăm un pic, îndepărtându-ne de strada principală. Ajungem la o biserică și ne așezăm pe iarba din fața ei. Chris se lungește pe spate în iarbă și-și acoperă ochii cu geaca.

— Ai obosit? îl întreb.

— Nu.

În spațiul dintre noi și crestele munților se unduiesc valuri de aer cald. Un gândac cu aripi străvezii se ascunde de căldură pe după un fir de iarbă de la piciorul lui Chris. Îl urmăresc cum își strânge aripile, simțindu-mă tot mai moleșit. Mă întind să ațipesc, dar nu reușesc. Mă apucă, în schimb, o stare de agitație. Mă ridic.

— Hai să ne plimbăm un pic, spun.

— Încotro?

— Spre școală.

— Bine.

Pășim pe sub copacii umbroși, pe trotuare bine întreținute, pe lângă case bine întreținute. Bulevardul mă surprinde des cu recunoașteri. Amintiri în toată legea. A umblat adesea pe străzile

astea. Prelegeri. Își pregătea cursurile precum peripateticii, folosind străzile pe post de academie.

L-au adus aici să predea retorica scrisului, al doilea dintre cei trei „R”. Trebuia să țină niște cursuri tehnice de redactare pentru avansați și câteva ore de engleză la anul întâi.

— Ții minte strada asta? îl întreb pe Chris.

Aruncă o privire în jur și zice:

— Pe-aici treceam cu mașina să te căutăm, spune arătând undeva peste stradă. Țin minte casa aia cu acoperiș ciudat... Cine te vedea primul căpăta un bănuț. Apoi ne opream, urcai în spate și nici măcar nu vorbeai cu noi.

— Cugetam adânc pe-atunci.

— Așa zicea și mama.

El cugeta adânc. Povara strivitoare a predatului era și așa neplăcută, însă cu mult mai neplăcut pentru el era faptul că înțelegea, în felul său analitic precis, că obiectul pe care îl preda era, fără îndoială, cea mai imprecisă, neanalitică și amorfă arie din întreaga sa Biserică a Rațiunii. De asta medita atât de intens. Pentru o minte metodică, antrenată în laborator, retorica e ceva lipsit complet de speranță. E ca o imensă Mare a Sargaselor făcută din logică ce bălțește.

La cele mai multe cursuri de retorică pentru începători ar trebui să citești un mic eseu sau povestire, să discuți cum a făcut scriitorul anumite mici lucruri ca să obțină anumite mici efecte, apoi să-ți pui studenții să scrie un eseu sau o povestire care să imite cele citite, pentru a vedea dacă se descurcă să facă aceleași mici lucruri. A încercat asta în repetate rânduri, dar n-a prins defel. Studenții rareori realizau ceva, ca rezultat al acestei imitații calculate, ce aducea pe departe cu modelele pe care li le dădea. Cel mai adesea maniera lor de-a scrie se înrăutățea. Parcă fiece regulă pe care încerca, onest, să o descopere și să o învețe cu ei era atât de plină de excepții, contradicții, limitări și confuzii, încât își dorea să nu fi formulat regula aceea deloc.

Mereu se găsea câte un student care să întrebe cum se aplica regula într-o anumită circumstanță specială. Phaidros trebuia atunci să aleagă între o explicație falsă, inventată pe loc, și calea lipsită de egoism a onestității. Dar ceea ce gândea de fapt era

că regula fusese *adăugată* scrisului după ce scriitura fusese încheiată. Era *post hoc*, posterioară faptului, în loc să-l preceadă. Și a ajuns să fie convins că toți scriitorii pe care ar fi trebuit să-i imite studenții scriau fără reguli, așternând pe foaie ce li se părea că sună bine, revenind apoi să vadă dacă încă suna cum trebuie și mai schimbând pe unde nu mergea. Erau unii ce păreau să fi scris din calcul, premeditat, fiindcă așa arăta rezultatul. Dar felul ăsta de-a vedea lucrurile i se părea cronat. Avea un pic de zeamă, cum spunea cândva Gertrude Stein, doar că zeama nu curgea. Dar cum să predai ceva ce nu este premeditat? Părea o cerință aparent imposibilă. A început să ia textele și să le comenteze într-un fel nepremeditat, sperând că studenții se vor alege cu ceva din asta. N-a fost satisfăcător.

Iată clădirea, chiar în față. Mă crispez, cu aceeași senzație în stomac, în timp ce ne apropiem.

— Ții minte clădirea aia?

— Acolo predai tu... dar de ce mergem acolo?

— Nu știu... voiam s-o văd, atâta tot.

Nu se prea vede lume prin preajmă. Păi, de unde? Acum se desfășoară sesiunea de vară. Frontoane imense, stranii, deasupra zidăriei vechi, de un cafeniu întunecat. O clădire, de fapt, frumoasă. Singura care pare să-și aibă locul aici. Trepte de piatră urcă până la uși. Trepte roase de milioane de pași.

— De ce intrăm?

— Șș. Taci din gură un pic.

Deschid ușa grea, masivă, din față și intru. Înăuntru sunt alte trepte, unele uzate, de lemn. Scârțâie sub tălpi și miros a o sută de ani de spălat și ceruit. Mă opresc la jumătatea scării și ciulesc urechile. Nu se aude nici un sunet.

— Ce căutăm *aici*? șoptește Chris.

Clatin doar din cap. Aud, afară, motorul unei mașini.

— Nu-mi place aici, șoptește Chris. Te iau *fiori*.

— Atunci du-te afară, zic.

— Hai și tu.

— Mai încolo.

— Nu, acum.

Se uită la mine și-și dă seama că vreau să mai stau. Pare atât de înfricoșat, că sunt cât pe ce să mă răzgândesc, dar brusc expresia i se schimbă, se răsucește, aleargă pe scări în jos și iese pe ușă înainte să-l pot urma.

Ușa masivă se închide după el. Am rămas singur. Încerc să prind vreun sunet... Ce fel de sunet?... Sunetul scos de *el*?... Ascult îndelung...

Dușumelele scârțâie rău prevestitor în vreme ce înaintez pe culoar și scârțâitul e însoțit de gândul neliniștitor că chiar este *el*. În locul ăsta *el* e realitatea, iar eu – stafia. Îi zăresc preț de o clipă mâna pe clanța de la ușa unei săli, apoi o văd cum apasă încet clanța și împinge ușa, deschizând-o.

Încăperea e în așteptare, exact cum îmi aminteam, de parcă *el* ar fi acum aici. *El este* acum aici. E conștient de tot ce văd. Totul sare în ochi și vibrează de amintire.

Tablele lungi, negre-verzui din capetele sălii sunt ciobite și au nevoie de reparații, cum aveau și atunci. Creta, niciodată altceva decât niște capete pe marginea tablei, e tot aici. Dincolo de table sunt ferestrele și dincolo de acestea sunt munții pe care i-a privit *el*, meditativ, în zilele în care studenții aveau de scris. Se așeza lângă calorifer, cu o bucățică de cretă în mână, și se uita lung spre munți, întrerupt când și când de câte un student care-l întreba: „Trebuie să facem și...?”. Se întorcea atunci și răspundea, simțind o comuniune cum nu mai simțise nicicând. Aici era un loc în care era *receptat*... ca *el* însuși. Nu cum ar fi putut sau ar fi trebuit să fie, ci ca *el* însuși. Un loc receptiv... care asculta. Iar Phaidros i se oferea întru totul. Nu era o singură încăpere, ci o mie de încăperi, schimbându-se zi de zi, odată cu furtunile, zăpezile și formele norilor pe deasupra munților, altfel la fiecare curs și chiar altfel cu fiecare student. Cursurile de două ore nu erau niciodată la fel și pentru *el* era un perpetuu mister ce avea să aducă următorul...

Mi-am pierdut simțul timpului, dar aud scârțâitul unor pași pe hol. Se face tot mai puternic, apoi se oprește la intrarea în sală. Clanța se mișcă. Ușa se deschide. O femeie se uită înăuntru.

Are o forță agresivă, de parcă intenționa să surprindă pe cineva aici. Pare să aibă sub treizeci de ani și nu-i foarte drăguță.

— Mi s-a părut că văd pe cineva, zice. Mi s-a părut...

Pare buimăcită.

Intră în sală și pășește spre mine. Acum agresivitatea pare să se fi spulberat, transformându-se încet, în uimire. Nu-i vine să-și creadă ochilor.

— O, Doamne, zice, *tu* ești?

N-o recunosc. Deloc.

Îmi spune pe nume și încuviințez din cap, sunt eu.

— Te-ai întors.

Clatin din cap.

— Doar vreo câteva minute.

Se holbează mai departe până ce devine stânjenitor. Își vine în sfârșit în fire și întreabă:

— Pot să iau loc?

Felul timid în care întreabă sugerează că i-a fost, probabil, studentă.

Se așază în primul rând de pupitre. Mâna, fără verighetă, îi tremură. Chiar *sunt* o fantomă.

E rândul ei să se simtă stânjenită.

— Cât o să stai? Nu, voiam să întreb...

Îi iau vorba din gură:

— Stau la Bob DeWeese vreo câteva zile, după aceea o să pornesc spre Vest. Aveam ceva timp de omorât prin oraș și m-am gândit să văd cum mai arată universitatea.

— O, zice, mă bucur că ai făcut-o... s-a schimbat... toți ne-am schimbat... așa de mult de când ai plecat...

Încă o pauză stânjenitoare.

— Am auzit că ai stat în spital...

— Da, zic.

Din nou tăcere jenată. Știe, probabil, de ce, dacă nu insistă. Mai ezită un pic, caută ceva de zis. Devine greu de îndurat.

— Unde predai acum? întreabă într-un târziu.

— Nu mai predau, am renunțat.

Nu-i vine a crede.

— Ai *renunțat*?

Se încruntă și mă privește iar, de parcă ar vrea să verifice dacă vorbește cu persoana potrivită.